

SÁRKÖZY PÉTER

Kinek emlék-tábla, kinek pellengér

VISSZHANG - LIII. évfolyam 43. szám, 2009. október 22.

Rádai Eszter Csorba Lászlóval, az MTA Történettudományi Intézet igazgatóhelyettesével (korábban a Római Magyar Akadémia igazgatója) készített interjújából ([„Befurakodni a katolikus világegyház központjába”](#), *ÉS*, 2009/39., szept. 25.) megtudjuk, hogy az 1945 és 1990 közötti magyar-olasz kapcsolatokról készített *forráskiadvány* munkálatai során „*lenyűgözte*” a kutatót a világháború végétől 1956-ig terjedő időszak „*hihetetlen fordulatossága*”, ezen belül is a magyar „elhárítás” és a Római Magyar Akadémián működő Pápai Magyar Intézet közötti harc. A beszélgetés csúcspontját egy szomorú sorsú levéltáros kutató, a szakmában Florio Banfi néven ismert Holik Barabás Flóris pellengérré állítása képezi. Csorba László elmondja hogy a nagykövetségi és akadémiai munkatársak (ávósok) ötvenes évekből fennmaradt jelentései alapján Florio Banfi a magyar elhárítás vatikáni „*csodafegyverének*” számított volna, aki az ÁVO biztatására írta volna meg 1960-ban kb. negyvenoldalas, egyébként filológiai bravúrnak számító kis kiadványát az 1523-ban Rómában elhunyt Lászlai János római magyar gyóntató márvány síremlékéről, melyre - remélhetőleg nem II. Lajos magyar király elhárító tisztjeinek utasítására - azt vésette fel az erdélyi humanista: *Róma mindannyiunk közös hazája volt és marad mindörökre.*

Nem kívánok különösebb polémiát kezdeni Banfi Florio életpályájának értékeléséről (Banfi kutatásaival foglalkozó tanulmányaimon túl szeretném felhívni a figyelmet V. Kovács Sándor igen alapos nekrológiájára, mely az *Irodalomtörténet* 1968. évi 2. számában jelent meg), mindenesetre nem hiszem, hogy 82 év távlatában érdemes újra és újra felemlíteni, hogy azért élt haláláig Olaszországban, mert otthon még a húszas években egy kódexlopási ügybe keveredett volna. Mindenesetre az biztos, hogy kiváló mikro-filológus volt, akinek anyaggyűjtéséből máig nem egy komoly kutatás, így Klaniczay Tibor és fia, Gábor *Szent Margit legenda-kutatása is* kiindult, és a jövőben is ki fog még indulni. Neki köszönhető a Római Magyar Akadémia 1941. évi olasz évkönyvében publikált *Itáliai magyar emlékek* részletes katalógusa és leírása, melyet kibővített formában 2005-ben a Szegedi Tudományegyetem Olasz Intézetének kiadásában olasz és magyar nyelven is sikerült könyv alakban megjelentetnünk.

Akár beszervezték, akár nem (egyébként hiszi a piszi), jó filológus volt, aki - az irodalmárookra nemritkán jellemző, mások szakmai sikereire irigykedő nehéz természetén túl - valószínűleg a légynek sem ártott, csak saját magának, és igazán megérdemelné, hogy valaki egy gyűjteményes kötetben megjelentesse a különböző magyar és olasz szakfolyóiratokban ötven éven át rendszeresen közreadott tanulmányait, melyeket az OSZK-ban gondosan feldolgozva őriznek, kiadóra várva immár húsz éve.

Lehetséges, sőt biztos, hogy Florio Banfit, aki 1949 és 1952 között külsőként a Római Magyar Akadémián a titkári teendőket látta el, megpróbálták beszervezni a rezidensnek nevezett *igazi ügynökök*. Bár Csorba László 1999-ben, a Római Magyar Akadémia történetéről szerkesztett kötetében (*Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában. Magyar tudományos, kulturális és egyházi intézetek Rómában*, Budapest, HG Kiadó) még azt írta, hogy Tolnai Gábor római nagykövet szerint épp fordítva állt volna a dolog, és Banfi olasz kém lett volna (a kivételes önbizalommal megáldott komisszár diplomata nem átallotta a következőt leírni: „*hogy az ellenségnek beszervezett kémje-e, vagy nem, tényekkel nem bizonyítható, de szinte bizonyos.*” 54. o.).

Mindenesetre nem ártana, ha mindazok, akik mostanában a kommunista rendszer alatt beszervezett „külsős” ügynökök (főleg az egyháziak) leleplezésére szakosodnak, úgy beszélnének ezekről a szerencsétlen (néhány esetben, igaz, aljasságokat is elkövető) emberekről, hogy nemcsak az ő nevüket, családi állapotukat, hajdani bűneiket kiáltanák ki ország-világ előtt, hanem az őket

zsarolással erre rákényszerítő „elvtársakét” is. Ebben a cikkben is ott sorjázik az 1945 után Rómában élő kiváló egyházi értelmiségiek neve, az őket beszervezni *szándékozóké* és főnökeiké pedig hiányzik. Hiszen szegény, a háború utáni létbizonytalanságában a Római Magyar Akadémián állást vállaló Florio Banfinak voltak főnökei, szervezői, akik, mint mindig, ebben az interjúban is *mind* névtelenek maradnak. A Római Magyar Akadémia vezetésével 1949 végén megbízott „rezidens” külügyminisztériumi alkalmazottról (aki idős kora ellenére a rendszerváltás után az MSZP külpolitikai tanácsadójaként működött, sőt lehet, hogy még mindig „működik”), azaz Banfi főnökéről, aki a hatvanas években ismét visszatért Rómába igazgatószkodni, Csorba László már idézett könyvében úgy ír, mint akinek az újabb kiküldetése alatt (a hatvanas évek végén!) *gazdag alkotómunkája során feledhetette az egykor rákényszerített komisszár-szerep keserűségeit* (61. o.). Meg kell a szívnek hasadni!

Az egész életében csak filológusi aprómunkával foglalkozó Florio Banfi megszégyenítésével egyazon oldalon (14.) olvasható az *ÉS*-ben a hír, hogy a Római Magyar Akadémia 1946 és 1949 közötti igazgatójának - akiről a Csorba László azt írta könyvében, hogy Rómában *demonstratív pártmunkás* volt (52.), aki *végrehajtotta a fentről érkező utasításokat, és a papi intézet irányában megtette a döntő lépést* (54.) -, Kardos Tibornak a pesti lakóházán október 1-jén emléktáblát helyeztek el egy ünnepség keretében. Meg is érdekelte. Nagy tudású professzor volt, aki ugyan alkalmazkodott a háború utáni Magyarország alantas politikai viszonyaihoz, de komoly eredményei voltak a magyar Dante- és Petrarca-kutatások terén, és nagy érdeme, hogy 1947-1948-ban egy egész író- és művészgeneráció (Csorba Győző, Lengyel Balázs, Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Géza, Pilinszky János, Vas István, Weöres Sándor stb.) élhetett a háború szörnyűségei után gondtalanul négy-öt hónapon át az Örök Városban. Ahogy Lengyel Balázs írta: „Hála és örök fényesség... dicsőítse Kardos Tibort, a Magyar Akadémia egykori tudós igazgatóját, hogy lehetővé tette 1948-ban az akkori szellemi kirajzást.” (*Két Róma*, Budapest, Balassi, 1995. 11.).

Legyen tehát Kardos Tibor egykori pesti lakása házának falán emléktábla, de ugyanakkor ne állítsa senki sem pellengérré az egykori igazgatójánál sokkal nehezebb sorsú, de semmivel sem rosszabb filológust, Holik Barabás Flórist, azaz Florio Banfit. Ezek után igazán elvárható, hogy az MTA Történeti Intézete *forráskiadványként* megjelenesse a kutató szellemi hagyatékát - és ha véletlenül tényleg írt volna jelentéseket, amit egyébként nem hiszek, azokat nyugodtan kihagyhatják az úgyszólván száz oldalra terjedő kötetből.

(A szerző a római tudományegyetem magyar tanszékének tanára)

CSORBA LÁSZLÓ

Aki nem hiszi, járjon utána

VISSZHANG - LIII. évfolyam 44. szám, 2009. október 30.

Sárközy Péter, a római tudományegyetem magyar tanszékének tanára a lap legutóbbi számában ([Kinek emléktábla, kinek pellengér](#), *ÉS*, 2009/43., okt. 22.) kifogásokat fogalmaz meg azzal kapcsolatban, ahogyan Rádai Eszter velem készített interjújában ([„Befurakodni a katolikus világegyház központjába”](#), *ÉS*, 2009/39., szept. 25.) az ismert történész-filológus, Florio Banfi ügynöki tevékenységét bemutatom. Véleménye szerint „pellengérré állítottam” és „megszégyenítettem” őt - így levele tulajdonképpen védőbeszéd Banfi mellett, melyben többször is vall arról, mit nem hisz, illetve mit tart valószínűnek ebben a témakörben. Tiszteletben tartom Sárközy Péter vallomásait, de a tények makacs dolgok.

Sárközy Péter három állításomról kijelenti, hogy azokat nem hiszi el.

1) „[...] *nem hiszem, hogy 82 év távlatában érdemes újra és újra felemlíteni, hogy [Banfi] azért élt haláláig Olaszországban, mert otthon még a húszas években egy kódex-lopási ügybe keveredett volna*”.

Itt a „*volna*” teljesen érthetetlen, hiszen a kódexlopás vitathatatlan tény: Stemmer Ödön, a jeles antikvárius memoárjaiban *Nagy könyvlopás a Tudományos Akadémiánál 1924-ben* címmel külön fejezetben szerepel. Továbbá szó sincs „belekeveredésről”, mert egyedül Holik Flóris volt a büntett elkövetője: kifejezetten haszonszerzés céljából az Akadémia mellett még a Nemzeti Múzeum és az Eötvös Kollégium gyűjteményéből, továbbá az Egyetemi Könyvtárból is eltulajdonított értékes könyveket, kódexeket és ősnymtatványokat. Az interjúban természetesen nem öncélúan idéztem föl ezt a mozzanatot, hanem mert ez nem „csak” Banfi Olaszországba költözésének volt az oka. A bírósági iratok részletes áttanulmányozása alapján az a meggyőződés alakult ki bennem, hogy ez az esemény Florio Banfi félresiklott életének igazi kulcsélménye. Emiatt tört derékba oly ígéretesen induló hazai karrierje, emiatt kényszerült kivándorolni. Ez lett az oka annak - párosulva problematikus személyiségvonásaival -, hogy örökké békétlenségben, sértettségben élt, és sohasem önmagát, hanem mindenkori környezetét hibáztatta amiatt, hogy nem tudott a valóban imponáló tudása és tehetsége révén megfelelő egzisztenciára szert tenni. Felteszem a kérdést: milyen alapon vitatja Sárközy Péter a kódexlopás jelentőségével kapcsolatos állításomat, ha egyszer a Magyar Országos Levéltárban, a Budapest Főváros Levéltárában és az Eötvös Kollégium Levéltárában őrzött, erre vonatkozó iratokat nyilvánvalóan nem ismeri?

2) Sárközy ezt írja Banfi ügynöki mivolta kapcsán: „*Akár beszervezték, akár nem (egyébként hiszi a piszi) [...]*”.

A történelmi vitában a stílusélénkítő, játékos nyelvhasználat örömmel üdvözlendő - de nem feledtetheti, hogy egy ügynök beszerzése ténykérdés, nem hit dolga. Milyen alapon vitatja Florio Banfi ügynöki beszerzésére vonatkozó állításomat Sárközy Péter, ha az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában őrzött, két vaskos beszerzési dossziéját (jelzet: ÁBTL 3.2.1. Bt-407/1-2) szintén nyilvánvalóan nem ismeri?

3) A jelentésekről pedig ezt írja Sárközy: „*ha véletlenül tényleg írt volna jelentéseket, amit egyébként nem hiszek*”.

Véletlenül? Lehet összességében tizenkét éven át, száznál bizonyára több (nem számoltam meg darabra) jelentést írni - véletlenül? Nos, milyen alapon vonja kétségbe Florio Banfi ügynöki jelentő tevékenységére vonatkozó állításomat Sárközy Péter, ha nyolc vaskos munkadossziéját (ÁBTL 3.2.3. Mt-764/1-8) megint csak nyilvánvalóan nem ismeri?

Fentiek alapján már sejthető, milyen alapon nyugszik Sárközynek az az állítása, miszerint Banfi „*valószínűleg a légynek sem ártott, csak saját magának*”. Írásában, már annak címében is, az ügynökkel erőltetett párhuzamba állítja Kardos Tibor egyetemi tanárt, a Római Magyar Akadémia volt igazgatóját. Hadd idézzek hát „a légynek sem ártó” Banfi 1963 februárjában kelt jelentéséből egy jellemző részletet: „Márkus [Sándor ÁVH-s százados] egy következő találkozás alkalmával maga húzta elő K[ardos] nevét, jelezve, hogy egy reakciós egyéniség, [...] erre nézve én K[ardos] kijelentésével válaszoltam, mely szerint ő magát »revizionistá«-nak minősítette, ezzel okolva, hogy '57 után nem tért vissza a pártba. [...] megjegyeztem, hogy K[ardos] alapjában véve jellemtelen ember, nem meggyőződésből szolgál, hanem érvényesülés céljából használja ki a rezsimet”, továbbá „Kardos [...] akadémia-igazgatói működése idejében meleg baráti viszonyt ápolt a házban s házon kívül lakó papokkal s ezek reakciós csatlósaival, [...] akik tőle a magyar állam bőrére jelentékeny anyagi támogatásban részesültek.”

Természetesen a legkevésbé sem vitatom azt a közismert tény, hogy a beszervezett ügynökök között sok szerencsétlen ember is volt, akit zsarolással, erőszakkal vettek rá a besúgásra. De Sárközy sem tagadja, hogy sajnos voltak közöttük „néhány esetben, igaz, aljasságokat is elkövető emberek”. Mivel az előbb említett nyolc munkadosziéból még számos, a fentihez hasonló szöveget idézhetnék, vitathatatlan ténynek tekinthető, hogy Florio Banfi sajnos az ügynököknek ebbe az utóbbi csoportjába tartozott. Először, 1949-ben még valóban az állásvesztéssel zsarolva szervezték be. De másodszor, 1954-ben már „hazafias alapon”, továbbá jelentős anyagi juttatás ellenében vállalta a munkát, és végezte is további tizenegy esztendőn keresztül. Így akiket ő följelentett, azoknak - úgy vélem - joguk van megtudni, milyen erő befolyásolta a sorsukat - ez egyszerűen a diktatúra utáni erkölcsi kárpótlás része. „*Ne állítsa senki sem pellengérré*” Florio Banfit! - intéz felszólítást mindenkihez (így hozzám is) Sárközy Péter, miközben védenca tényleges ügynöki tevékenységéről jól láthatóan nem tud semmit sem. Nincs igaza: Banfi nevét kimondani nem „pellengérré állítás”, hanem komoly bűnök felelősét megnevező, tiszta beszéd.

Az is tarthatatlan túlzás, amit Sárközy ír, hogy az államvédelmi hatóságról szóló irodalomban az ügynökök főnökei és beszervezői „mindig” névtelenek maradnak: elég Ungváry Krisztián és Tabajdi Gábor könyvére, Kahler Frigyes és Kiszely Gábor köteteire vagy a *Trezor*-sorozatra stb. utalni. Ahol a struktúra bemutatása a cél, ott nem mindig szükséges a nevek felsorolása, de hát nincs benne semmi titok: Florio Banfival a hírszerzőtiszték közül Mályi Vilmos, Murai István, Dobai János, Márkus Sándor, Sipos Károly, Sándor Károly, Major Ferenc, Bogye János, Kozdon János tartotta a kapcsolatot.

Nem akarom hosszúra nyújtani válaszom, pedig lenne még miről írni bőven. Sárközy Péter írásában pl. kétszer is fölemlíti a Florio Banfi életművével kapcsolatos munkásságát, miközben eddig még egyetlenegy publikációjában sem sikerült (!) - az általa tudományos szempontból joggal méltatott és gondozott szerző - valódi nevét pontosan eltalálnia! Lelkesen dicséri Banfi tudományos érdemeit, de igyekezete ebben a levelében nincs a helyén, hiszen ezt nem vitattam soha. Több tévedés van megjegyzéseiben, továbbá manipulál a korábbi írásaimból vett idézetekkel. De mindezt hagyom, lássuk inkább a végét. Mint írja, „[e]zek után igazán elvárható, hogy az MTA Történeti [helyesen: Történettudományi] Intézete forráskiadványként megjelentesse a kutató szellemi hagyatékát”. Nos, a római tudományegyetem magyar tanszékének tanárától pedig igazán elvárható, hogy elemi szinten tájékozódjon abban a témában, amiről reklamáló és erkölcsi kioktató levelet ír egy hetilapnak. Részemről, mondhatni személyesen, az is elvárható, hogy rólam, akit huszonhét éve ismer, akivel számos tudományos programon dolgozott együtt, akinek az írásait többször megjelentette az általa szerkesztett kiadványokban, minden esetben - de ha ilyen súlyos kérdésről van szó, akkor különösen - föltegye azt a minimumot, hogy tudom, mit beszélek.

Sárközy Péternek persze szíve joga, hogy ne higgye el, amit az *ÉS*-ben olvas. De akkor tartsa magát a szóláshoz: aki nem hiszi, járjon utána.